

บทที่ 7

ปัญหาการศึกษาและแนวโน้มการศึกษาไทยในอนาคต

7.1 ปัญหาการศึกษาของประเทศไทย

การศึกษาของไทยประสบกับปัญหาในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดการศึกษาทุกระดับ ปัญหาด้านผู้เรียน ครู และการบริหารการศึกษาไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 50 – 89) ได้กล่าวถึงปัญหาของการศึกษาไทยไว้ดังนี้

ปัญหาด้านระบบการศึกษา

จากการลงทุนด้วยงบประมาณจำนวนมากและใช้ความพยายามสร้างระบบการศึกษาในหลาย ๆ มิติ ผลที่ได้รับนั้นดูได้จากตัวผู้เรียนว่ามีความรู้ มีคุณธรรมเพิ่มขึ้นหรือไม่ ในแง่ของคุณธรรม จริยธรรมของเยาวชนไม่มีข้อมูลใดได้จากการสำรวจตรวจสอบคุณธรรม จริยธรรมอย่างสมบูรณ์ จึงอาจกล่าวโดยรวมว่า เยาวชนไทยมีความประพฤติปฏิบัติในทางที่ดีเป็นส่วนใหญ่ จะมีบ้างที่ออกนอกทางไปติดยาเสพติด ทะเลาะวิวาท มีการแต่งกายที่ตามสมัยนิยมเกินไปกว่ากรอบประเพณีไทยจะยอมรับได้ และมีรายงานวิจัยบางชิ้นและข่าวบางข่าวออกมาว่า นักเรียนวัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรมากขึ้น

ในส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทางราชการให้ความสำคัญในการสำรวจติดตามผลอย่างต่อเนื่องในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานแต่ละระดับ โดยปรากฏภาพสู่สังคม ดังนี้

ระดับปฐมวัยหรืออนุบาล ยังไม่มีตัวเลขข่งชี้ถึงผลสัมฤทธิ์ตามหลักการของปฐมวัย คือ การเตรียมความพร้อมว่า นักเรียนที่ผ่านระบบการศึกษาปฐมวัย มีความพร้อมทุกด้านทั้งด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญาเพิ่มขึ้นหรือไม่ หรือความพร้อมที่เกิดขึ้นตามขั้นพัฒนาการของแต่ละวัย

อย่างไรก็ตามเอกสารเรื่องนโยบายและแผนการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยของ สกศ. ปี 2543 ได้กล่าวไว้ว่า ครูและผู้ปกครองบางคนยังขาดความรู้ในเรื่องวิธีการเรียนรู้ของเด็ก เช่น การเรียนรู้โดยการให้เด็กท่องจำอย่างเดียวโดยไม่ส่งเสริมให้เด็กใช้ความคิดตั้งแต่เล็กๆ การจัดหลักสูตรที่ตายตัว การเร่งสอนอ่าน เขียน คิดเลข เพื่อให้สอบเข้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้ ไม่ให้อิสระในการแสดงออก ห้ามเด็กพูด ให้นั่งเงียบ ๆ บังคับให้ทำการบ้านทุกวัน ทั้งยังขาดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ แสดงให้เห็นว่ายังมีปัญหาเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการในเด็กปฐมวัยอยู่

นอกจากนี้ยังมีปัญหาความไม่เสมอภาคในด้านคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เนื่องจากหลายหน่วยงานจัดการศึกษาในระดับปฐมวัย และในส่วนของศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัดและมัสยิด มีปัญหาขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ อาคารเรียน และห้องเรียน ครูหรือครูที่เลี้ยงมีวุฒิการศึกษาต่ำ และไม่มีความรู้ในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย รวมทั้งขาดแคลนอัตราครู

ทั้งนี้สัดส่วนที่ควรจะเป็นสำหรับชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพนั้น ผลการศึกษาวิจัยของภาควิชาปฐมวัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร รายงานว่าควรจะเป็นครู 1 คน ต่อ นักเรียน 12 – 13 คน แต่เท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันสัดส่วนครูต่อนักเรียนระดับอนุบาลของไทยจะอยู่ระหว่าง 1 : 25 ถึง 1 : 40 – 50 คน จึงอยู่ในสภาพที่ขาดแคลนครูอนุบาลเป็นอย่างมาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพในการจัดการศึกษา

ระดับประถมศึกษา จากรายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษา กรมวิชาการ ปีการศึกษา 2541 พบว่า วิชาที่นักเรียนได้คะแนนสูงสุดร้อยละ 50 คือ วิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สุขภาพอนามัย การงานพื้นฐานและการงานอาชีพ วิชาที่ได้คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 50 คือ วิชาคณิตศาสตร์ (แบบให้เขียนตอบ) วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ (ชนิดเลือกตอบ) การเขียนภาษาอังกฤษโดยมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 49.03, 48.86, 46.46 และ 44.77 ตามลำดับ

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของกรมวิชาการ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ปีการศึกษา 2540 แสดงให้เห็นว่าความสามารถด้านการเขียนภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ส่วนใหญ่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน (ร้อยละ 87.75 และ 80.95 ตามลำดับ) จึงต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน ส่วนด้านวิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ มีนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 76.09 และ 79.09 ตามลำดับ

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากรายงานการประเมินคุณภาพการศึกษา กรมวิชาการ ปีการศึกษา 2542 พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาการเขียนภาษาไทยมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ร้อยละ 57 รองลงมาคือวิชาภาษาไทย พื้นฐานวิชาอาชีพ โดยมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 55.52 และ 51.23 ตามลำดับ ส่วนวิชาที่ต่ำกว่าเกณฑ์คือ ต่ำกว่าร้อยละ 50 คือ ภาษาอังกฤษ ชีววิทยา วิทยาศาสตร์ กายภาพชีวภาพ สังคมศึกษา ฟิสิกส์ เคมี คณิตศาสตร์ และการเขียนภาษาอังกฤษ ซึ่งทั้งหมดนี้มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 22.73 – 45.76 โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์ เคมี ฟิสิกส์ และการเขียนภาษาอังกฤษ มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละต่ำกว่าเกณฑ์การประเมินขั้นผ่านค่อนข้างมาก ดังรายละเอียดในหน้า 357

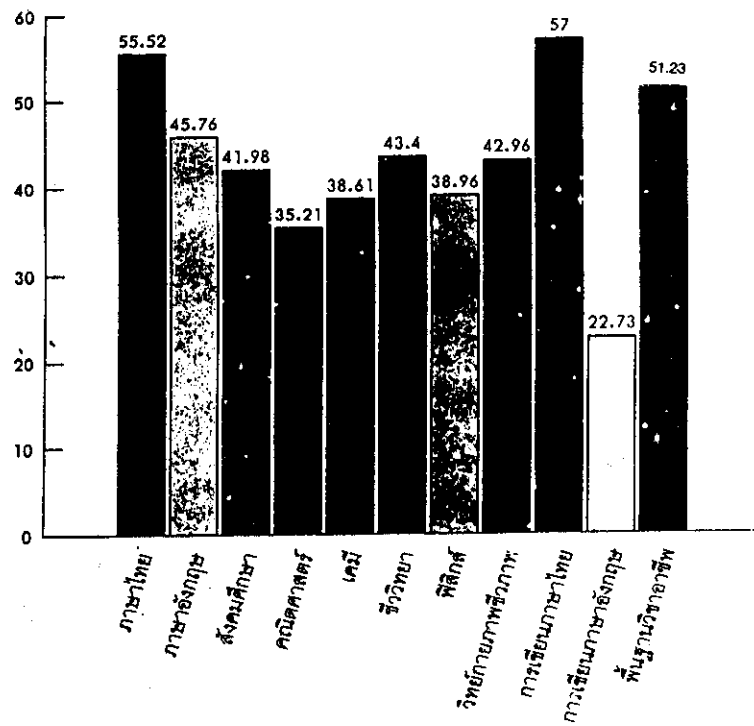
จากผลการประเมิน พบว่า วิชาที่นักเรียนต้องปรับปรุงมากที่สุดคือ การเขียนภาษาอังกฤษ (ร้อยละ 86.23) คณิตศาสตร์ (ร้อยละ 64.69) และเคมี (ร้อยละ 63.73) ตามลำดับ ส่วนวิชาที่นักเรียนส่วนใหญ่ทำได้ดี คือ ภาษาไทย กล่าวคือ ต้องปรับปรุงเพียงร้อยละ 9.55 เท่านั้น โดยมีนักเรียนร้อยละ 76.71 ที่ทำคะแนนได้อยู่ในเกณฑ์พอใช้ นอกจากนี้ผลการศึกษาของ สกศ. ในปี 2543 พบว่าเกรดเฉลี่ยของผู้จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งในปีการศึกษา 2541 และ 2542 มีสัดส่วนสูงสุดในกลุ่มเกรด 2.01 – 2.10 และสัดส่วนของผู้ที่ได้เกรดสูงขึ้นไปอีกก็จะลดลงเรื่อยๆ ทั้งนี้ จากผลการประเมินดังกล่าวพบว่ารายวิชาที่นักเรียนส่วนใหญ่ต้องปรับปรุงเป็นอันดับแรกคือ วิชาคณิตศาสตร์ รองลงมาคือ วิชาเคมี ฟิสิกส์ วิทยาศาสตร์กายภาพชีวภาพ และชีววิทยา ตามลำดับ

การที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ในวิชาทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ต่ำ สะท้อนถึงควมมีฐานทางวิชาการไม่เพียงพอ ในการพัฒนาคนเพื่อมุ่งสู่ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ความนำวิถึกนี้ปัจจุบันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้จึงได้ทรงมีพระดำริให้มีโครงการวิทยาศาสตร์ในโรงเรียน (Science in School – SIS) เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาขึ้น

นอกจากปัญหาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่ค่อนข้างต่ำดังที่กล่าวแล้ว ยังพบอีกว่าความเสมอภาคในด้านคุณภาพการศึกษา ยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่ควรนำมาพิจารณา ทั้งนี้จากตารางแสดงร้อยละของคะแนนเฉลี่ยจำแนกตามรายวิชาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2542 แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่อยู่ในกรุงเทพฯ จะทำคะแนนเฉลี่ยสูงสุดได้เกือบทุกวิชา มีเพียง 2 วิชาเท่านั้นที่นักเรียนในเขตการศึกษา 12 และ 9 ได้คะแนนสูงสุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ที่อยู่ในเขตภูมิภาคได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพด้อยกว่าในเขตกรุงเทพมหานครค่อนข้างมาก

ผลการประเมินคุณภาพของผู้เรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม. 6)

ปีการศึกษา 2542 ระดับประเทศ

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, (ร่าง) รายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม. 6) ปีการศึกษา 2542, 2544.

ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2542

รายวิชา	ร้อยละของนักเรียนตามเกณฑ์การประเมิน		
	ต้องปรับปรุง	พอใช้	ดี
ภาษาไทย	9.55	76.71	13.74
ภาษาอังกฤษ	22.24	64.37	13.39
สังคมศึกษา	30.60	65.64	3.76
คณิตศาสตร์	64.69	28.91	6.40
เคมี	63.73	25.57	10.70
ชีววิทยา	36.55	54.11	9.34
ฟิสิกส์	44.29	49.96	5.75
วิทยาศาสตร์กายภาพชีวภาพ	40.32	57.71	1.98
การเขียนภาษาไทย	29.43	52.07	18.47
การเขียนภาษาอังกฤษ	86.23	11.54	2.22
พื้นฐานวิชาอาชีพ	43.43	50.39	6.19

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, (ร่าง) รายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) ปีการศึกษา 2542, 2544.

ร้อยละของคะแนนเฉลี่ยจำแนกตามรายวิชาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
ปีการศึกษา 2542

	คะแนนเฉลี่ย ระดับประเทศ	เขตการศึกษา	
		คะแนนเฉลี่ยสูงสุด	คะแนนเฉลี่ยต่ำสุด
ภาษาไทย	55.52	62.76 (กรุงเทพฯ)	50.08 (เขตการศึกษา 2)
ภาษาอังกฤษ	45.76	61.69 (กรุงเทพฯ)	40.02 (เขตการศึกษา 6)
สังคมศึกษา	41.98	48.71 (กรุงเทพฯ)	38.16 (เขตการศึกษา 2)
คณิตศาสตร์	35.21	46.64 (กรุงเทพฯ)	30.79 (เขตการศึกษา 9)
เคมี	38.61	55.61 (กรุงเทพฯ)	34.36 (เขตการศึกษา 9)
ชีววิทยา	43.40	53.82 (กรุงเทพฯ)	38.00 (เขตการศึกษา 6)
ฟิสิกส์	38.96	54.76 (กรุงเทพฯ)	35.29 (เขตการศึกษา 9)
วิทยาศาสตร์			
กายภาพชีวภาพ	42.96	48.78 (กรุงเทพฯ)	37.80 (เขตการศึกษา 2)
การเขียนภาษาไทย	57.00	61.38 (เขตการศึกษา 12)	48.73 (เขตการศึกษา 4)
การเขียนภาษาอังกฤษ	22.73	31.12 (กรุงเทพฯ)	19.59 (เขตการศึกษา 5)
พื้นฐานวิชาชีพ	51.23	56.49 (เขตการศึกษา 9)	41.35 (เขตการศึกษา 4)

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, (ว่าง) รายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษา
ตอนปลาย (ม.6) ปีการศึกษา 2542.

ปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอน

ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษากับคุณภาพของครู

แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการกล่าวถึงผู้เรียนเป็นสำคัญหรือการเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่ใน
กระบวนการเรียนการสอน ครูก็ยังคงมีความสำคัญอยู่เช่นเดิม จนกล่าวได้ว่ามีนักเรียนก็ต้องมีครู
แต่ตัวครูก็มีปัญหาให้กล่าวถึงได้มากมายตั้งแต่เรื่องการขาดแคลนครู คุณภาพของครู หรือครูไม่มี
จิตสำนึกในการเป็นครู เป็นต้น

สกศ. ได้รายงานไว้ในรายงานการปฏิรูปครูวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ฯ (พ.ศ.2543) ว่า นอกจากจะมีความขาดแคลนครู / อาจารย์ที่มีความรู้เฉพาะในด้านนี้แล้ว ครู / อาจารย์ส่วนใหญ่ ไม่สนใจแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง และผู้ที่มีความรู้ความสามารถสูงสนใจที่จะเข้าสู่อาชีพ ครูมีน้อยมาก นอกจากนี้ยังไม่สามารถทดแทนครู / อาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถสูงและกำลัง เกษียณอายุเป็นจำนวนมากได้ เนื่องจากอาชีพครูขาดแรงจูงใจ ทั้งนี้ จากผลการสำรวจยืนยันว่า ครูจำนวนไม่น้อยราวร้อยละ 20 ไม่พอใจในอาชีพครู โดยเห็นว่าเป็นงานหนัก มีรายได้น้อย และ ไม่ได้รับการยกย่องนับถือ

นอกจากนั้น ผลการประเมินแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในระยะ 2 ปีแรก (2540 – 2541) ในแผนงานหลักที่ 3 การพัฒนา การผลิตครู และการฝึกอบรมและการพัฒนาครู ประจำการ พบว่ามีปัญหาในแง่ของสถาบันที่ผลิตครู คือ คุณภาพของครูที่ผลิตครูยังอยู่ในระดับที่ ต้องปรับปรุงอย่างมาก และการพัฒนาครูประจำการเป็นไปตามเป้าหมายเพียงร้อยละ 67 เท่านั้น (สกศ. 2542)

การขาดแคลนครู

จากตัวเลขล่าสุดของ สปช. ที่ได้สำรวจจำนวนครูเกิน ครูขาดตามเกณฑ์ของ สปช. พบว่า มีครูขาดใน 68 จังหวัด รวม 37,592 คน ในขณะที่ตัวเลขของกรมสามัญศึกษา พบว่า มีจำนวน ครูเกินใน 26 จังหวัด รวม 3,933 คน แต่จังหวัดที่เหลือ 50 จังหวัด รวมมีครูขาดถึง 10,983 คน แม้จะเฉลี่ยกันได้ก็ยังขาดครูอยู่อีกถึง 7,050 คน ตัวเลขเช่นนี้แสดงให้เห็นปัญหาในการบริหารการ ศึกษาของประเทศ

ในภาพรวมของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู (ก.ค.) ได้ สสำรวจพบว่า เฉพาะในสาขาขาดแคลนซึ่งได้แก่ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ คอมพิวเตอร์ ภาษา อังกฤษ หน่วยงานในกระทรวงศึกษาธิการยังมีความต้องการครู อาจารย์ เหล่านี้รวมถึง 86,034 คน

สำหรับสาเหตุของการขาดแคลนครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานน่าจะมาจากการเร่งขยาย โอกาสทางการศึกษาเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐบาลอย่างรวดเร็วในช่วง 5 – 6 ปีที่ผ่านมา ขาดการสนับสนุนให้เด็กที่เรียนเก่งเข้าเรียนครูในสาขาวิชาที่ขาดแคลนทั้งในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา รวมทั้งการที่รัฐบาลมีนโยบายที่จะจำกัดอัตรากำลังคน ซึ่งนอกจากจะไม่มีอัตรา ใหม่เข้ามาบรรจุแล้ว อัตราครูที่เกษียณปีละประมาณ 3 – 4 พันคนยังถูกยุบเกือบทั้งหมด และที่

สำคัญคือ ผลจากโครงการเปลี่ยนเส้นทางชีวิตเกษียณก่อนกำหนดของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ซึ่งจากสถิติปีงบประมาณ 2543 – 2544

จำนวนข้าราชการครูที่ขาดแคลนสังกัดกรมต่าง ๆ จำแนกตามสาขาขาดแคลน

กรม	จำนวนข้าราชการครู				รวม
	คณิตศาสตร์	วิทยาศาสตร์	คอมพิวเตอร์	ภาษาอังกฤษ	
1. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	11	56	-	12	79
2. กรมพลศึกษา	13	41	28	20	102
3. กรมการศึกษานอกโรงเรียน	28	71	11	40	150
4. สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล	109	171	102	132	514
5. กรมศิลปากร	24	25	1	42	92
6. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ	9,163	16,753	418	11,258	37,592
7. สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ	374	794	301	347	1,816
8. กรมสามัญศึกษา	12,041	15,356	1,271	14,645	43,313
9. กรมอาชีวศึกษา	342	1,188	63	503	2,096
10. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน	90	94	-	96	280
รวม	22,195	34,549	2,195	27,095	86,034

ที่มา : กองการเจ้าหน้าที่ สำนักงานเลขาธิการกรม สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2544.

มีครูสังกัดกระทรวงศึกษาธิการเข้าร่วมโครงการดังกล่าวทั้ง 3 รุ่น เป็นจำนวน 22,711 คน และคาดว่าจะเมื่อรวมในปีสุดท้ายคือ ปี 2545 จะมีครูเกษียณอายุก่อนกำหนด รวมประมาณ 30,000 คน แม้ว่ารัฐบาลจะได้พยายามแก้ปัญหาโดยการเกลี้ยครูและจัดสรรอัตราบรรจุใหม่ให้แต่ไม่ถึง

ร้อยละ 10 ของจำนวนครูที่เกษียณก่อนกำหนด แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาเชิงคุณภาพได้ เนื่องจากผู้ที่เกษียณไปเป็นผู้มีประสบการณ์ ส่วนผู้ที่เข้ามายังเป็นคนใหม่ที่ขาดประสบการณ์ในการสอน

นอกจากนี้ ผลการวิจัยเรื่อง ภาวะวิกฤติและยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ในแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 9 - 10 (พ.ศ. 2545 - 2554) ของ สกศ. (2544) ยังได้รายงานว่า แม้คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์จะมีผู้สำเร็จการศึกษาเกินความต้องการประมาณปีละ 9 พันถึง 1 หมื่นคน แต่สภาวะการขาดแคลนยังคงมีอยู่ ซึ่งสามารถอธิบายได้สองประการ ประการแรก คือ มีการผลิตที่ไม่ตรงกับสาขาที่ขาดแคลน หรือสาขาวิชาที่ต้องการของผู้ใช้ครู ซึ่งทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรทางสังคมเป็นอย่างมาก ประการที่สอง คือ ฝ่ายผู้รับคือกระทรวงศึกษาธิการไม่สามารถหาอัตราเพื่อบรรจุครูเข้าทำงานในโรงเรียนที่ขาดแคลนได้

ครูกับปัญหาหนี้สิน

หนี้สินครูเป็นอีกประเด็นปัญหาหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการจัดการศึกษาของตัวครูเอง ซึ่งแน่นอนเด็กคือผู้ที่รับผลกระทบโดยตรง ทั้งนี้กระทรวงศึกษาธิการได้สำรวจภาวะการเป็นหนี้ของครูเมื่อปี 2539 พบว่า ตัวเลขหนี้สินของครูมีกว่า 8 หมื่นล้านบาท และเพิ่มขึ้นเป็น 1 แสน 3 หมื่น 8 พันกว่าล้านบาท ในปี 2540

อัตราการเพิ่มหนี้ของครู

ปี	จำนวนครูที่เป็นหนี้ (คน)	ปริมาณหนี้ (ล้านบาท)
2539	507,607	81,162
2540	498,740	138,616

ที่มา : สานปฏิรูป, พฤษภาคม 2544.

จากตัวเลขข้างต้นชี้ให้เห็นว่า แม้ว่าจำนวนครูที่เป็นหนี้จะน้อยลง แต่ปริมาณหนี้กลับเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีการกู้เงินเพื่อไปซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกราคาแพงมากขึ้น นอกจากนี้ครูบางกลุ่มยังมีพฤติกรรมเล่นการพนัน กินเหล้า เข้าสังคมอีกด้วย ครูเองก็ยอมรับว่าการเป็นหนี้ มีผลกระทบต่อการสอนเพราะต้องออกไปทำงานหารายได้เสริม ทำให้ความเอาใจใส่ต่องานสอนน้อยลง (สานปฏิรูป, พฤษภาคม 2544)

ในปัจจุบัน แม้จะได้มีการจัดตั้งเงินทุนหมุนเวียนเพื่อแก้ปัญหาหนี้สินของข้าราชการครู โดยในปีงบประมาณ 2540 รัฐบาลจัดสรรให้ 500 ล้านบาท และปีงบประมาณ 2541 จำนวน 100 ล้านบาท ส่วนปีงบประมาณ 2542 – 2544 ไม่ได้จัดสรรเพิ่มเติม แต่ใช้เงินที่ครูชำระหนี้สิน กองทุน โดยในปี 2544 มีกองทุนหมุนเวียนทั้งสิ้น 780 ล้านบาท (วารสารข้าราชการครู ปี 21 ฉบับที่ 6 ส.ค. – ก.ย. 2544. หน้า 19)

อย่างไรก็ตาม ครูควรตระหนักว่าผู้ที่เป็นครูควรจะมีหลักความพอเพียง มีจริยธรรมและ ค่านิยมที่ถูกต้องเพื่อเป็นตัวอย่งที่ดีแก่นักเรียน หากมีค่านิยมในวัตถุสูง ก็จะมีโอกาสในการก่อหนี้ สูง ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ก็ไม่ควรเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องตามแก้ปัญหาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนสื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา จำเป็นแต่ไม่พอเพียง

ในปัจจุบันเชื่อว่าสื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา คุณภาพการศึกษา เมื่อคุณภาพของครูมีปัญหาดังกล่าวกว่าข้างต้น เราจะใช้สื่ออุปกรณ์ด้านเทคโนโลยี การศึกษาสมัยใหม่มาช่วยเสริมได้หรือไม่

จากรายงานผลการสำรวจสถานภาพและความพร้อมในการใช้งานคอมพิวเตอร์และระบบ อินเทอร์เน็ตของโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศของ สกศ. (พ.ศ. 2544) พบว่าโรงเรียนขนาดเล็ก (นักเรียนไม่ถึง 300 คน) ขนาดกลาง (300 – 699 คน) และขนาดใหญ่ (700 – 1999 คน) ของ กรมสามัญศึกษามีคอมพิวเตอร์จำนวนประมาณ 10, 20 และ 50 เครื่องตามลำดับ หรือประมาณ 1 เครื่องต่อนักเรียน 30 คน ทั้งที่จำนวนที่เหมาะสมควรจะเป็น 1 เครื่องต่อนักเรียน 2 คน ส่วนการ เชื่อมโยงเข้าระบบอินเทอร์เน็ตทั่วประเทศคิดเป็นร้อยละ 44.2 โดยโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร มีสัดส่วนสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 89.7 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 24.1 เท่านั้น โรงเรียนจึงมีปัญหาขาดแคลนคอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นสื่อการศึกษาสมัยใหม่ทั้งในแง่ปริมาณ และวิธีการใช้หาความรู้บนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ส่วนโรงเรียนระดับประถมศึกษาของ สปช. ปี 2541 มีเครื่องคอมพิวเตอร์มากกว่า 2 เครื่อง ต่อโรงเรียน (2.26 เครื่อง) และ 1 เครื่องต่อนักเรียน 84 คน และยังไม่มีการเชื่อมโยงเข้าระบบ อินเทอร์เน็ตมากนัก และถ้าหากเทียบกับประเทศต่าง ๆ แล้ว ประเทศไทยมีเครื่องคอมพิวเตอร์ 48

เครื่องต่อจำนวนประชากรพันคน ในขณะที่สิงคโปร์มี 440 เครื่อง เกาหลี 313 เครื่อง และมาเลเซีย 114 เครื่อง

ในด้านการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต สิงคโปร์มีเครื่องคอมพิวเตอร์ที่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ร้อยละ 49.1 เกาหลี ร้อยละ 40.3 และมาเลเซีย ร้อยละ 15 ส่วนประเทศไทยมีเพียงร้อยละ 2 เท่านั้น ตัวเลขนี้เป็นตัวเลขที่น่าเป็นห่วงในเชิงปริมาณ แต่การเร่งเพิ่มปริมาณโดยไม่มีการวางระบบความคิดในการใช้ที่ชัดเจนก็เป็นอันตรายเช่นเดียวกัน

ปัญหาการจัดอุดมศึกษาไทยในปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2538 จำนวนสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และกระทรวงศึกษาธิการ มีจำนวนทั้งสิ้น 547 แห่ง และหากรวมสถาบันที่เปิดสอนเฉพาะกิจเพื่อผลิตกำลังคนเข้าทำงานในหน่วยงานของตน เช่น โรงเรียนนายร้อยตำรวจ วิทยาลัยพยาบาล ก็จะมีสถาบันอุดมศึกษารวมทั้งสิ้น 615 แห่ง ในเชิงปริมาณ จำนวนนักศึกษาทั้งระดับที่ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรีและสูงกว่าได้เพิ่มมากขึ้นจากสมัยเมื่อ 20 ปีมาแล้ว โดยในปี พ.ศ. 2517 จำนวนนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาจะมีประมาณร้อยละ 3 ของประชากรในกลุ่มอายุนี้ แต่ในปี พ.ศ. 2537 จำนวนได้เพิ่มเป็นร้อยละ 14 (ไม่นับรวมสถาบันที่ไม่จำกัดรับ) และในปี พ.ศ. 2542 จำนวนได้เพิ่มเป็นร้อยละ 37.82 การที่จำนวนนักศึกษาเพิ่มถึงระดับนี้เป็นเครื่องบ่งชี้ว่าอุดมศึกษาไทยเริ่มเข้าระดับที่มาร์ติน ไทรว์ (Martin Trow) เรียกว่า "การศึกษาของมวลชน" (Mass Education) มาร์ติน ไทรว์ ได้เสนอรูปแบบอุดมศึกษาไว้ว่า "หากจำนวนนักศึกษาในระดับที่ต่ำกว่าร้อยละ 10 ยังถือว่าเป็นรูปแบบของการศึกษาสำหรับคนส่วนน้อยที่คัดสรรมา (Elite) หากรับมากเกินร้อยละ 15 ถือว่าเป็นการศึกษาของมวลชนและหากรับเกินร้อยละ 25 ถือเป็นการศึกษาสากล (Universal Education) (อ้างถึงใน วิชัย ตันศิริ, 2544 : 98)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสถาบันอุดมศึกษาไทยสามารถประสบความสำเร็จในเชิงปริมาณเป็นที่น่าพอใจระดับหนึ่ง แต่ปัญหาที่อุดมศึกษาไทยต้องเผชิญอยู่ปัจจุบันมีมากมายหลายประการ ส่วนหนึ่งของปัญหาคือสภาพแวดล้อมภายนอกได้เปลี่ยนแปลงไปมากดังกล่าวไว้ข้างต้นเรื่องกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งกระทบต่อการปรับตัวของอุดมศึกษาที่ยังไม่สามารถผลิตกำลังคนในสาขาที่ขาดแคลนได้ทันที่และผลิตความรู้ใหม่ ๆ เพื่อช่วยแก้ปัญหาของชาติ นอกจากนั้นก็ยังมมีปัญหาแนวโน้มของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่กำลังเพิ่มขึ้นและจะเพิ่มอย่างมากในอนาคต ซึ่งจะ

เป็นแรงผลักดันให้เกิดการขยายตัวของสถาบันอุดมศึกษาอย่างมหาศาล ตามคาดคะเนจะมีผู้จบมัธยมศึกษาตอนปลายประมาณ 557,000 คนในปี พ.ศ.2544 และเป็น 645,000 คนในปี พ.ศ.2549 สถาบันอุดมศึกษาทุกระดับจึงต้องปรับระบบเพื่อเตรียมการไว้

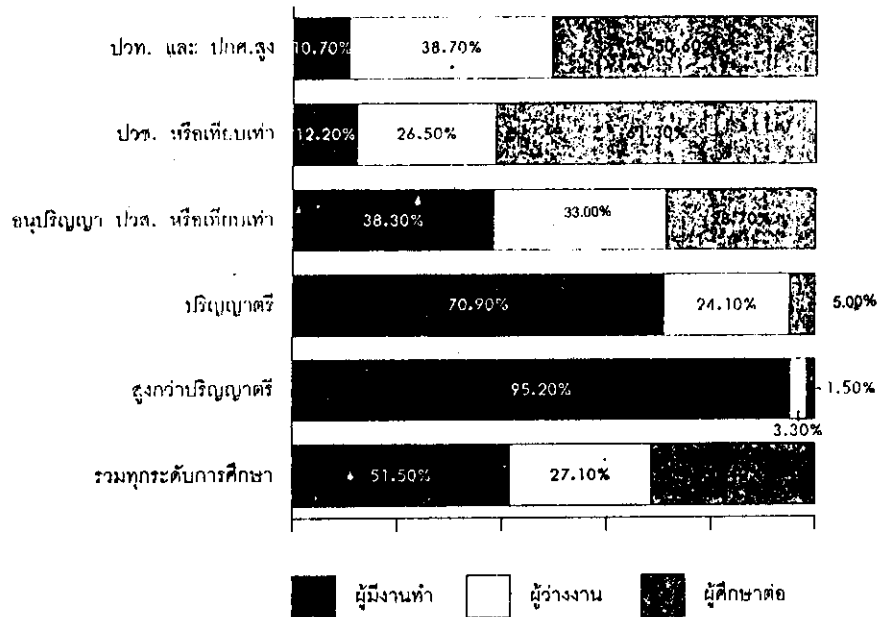
นอกจากสภาพแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วแล้ว สถาบันอุดมศึกษาก็ยังประสบปัญหาภายในของตัวเอง เช่น ปัญหาความไม่มีเอกภาพ ที่สืบเนื่องมาจากสองหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาอุดมศึกษาคือ ทบวงมหาวิทยาลัยและกระทรวงศึกษาธิการ หากไม่มีการประสานกันให้ดีระหว่าง 2 หน่วยงานก็จะเกิดสภาวะต่างคนต่างทำ ทำให้เกิดปัญหาความซ้ำซ้อนหรือขาดการจัดลำดับความสำคัญ แต่ปัญหานี้ก็ยังไม่พอแก้ไขได้ หากมีการยอมรับบทบาทของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติในการประสานประโยชน์แนวคิดและนโยบาย

ปัญหาที่เรื้อรังและยังหาทางแก้ไขไม่ได้คือ ปัญหาของระบบบริหารจัดการในสถาบันอุดมศึกษาซึ่งผสมระหว่างระบบข้าราชการในการบริหารบุคคลและการเงิน กับระบบการเมืองในกระบวนการสรรหา (ที่อิงคะแนนนิยม) จึงเป็นการได้รับแต่ผลลบของทั้งสองระบบและนำไปสู่ความไม่มีประสิทธิภาพของการจัดการและความอ่อนแอของกำลังคนในที่สุด ความอ่อนแออ่อนล้านี้กระทบต่อการบริหารทางวิชาการของมหาวิทยาลัย ซึ่งทำให้สถาบันอุดมศึกษาไม่ค่อยจะมีผลงานการวิจัยและวิชาการที่อาจเรียกได้ว่าเข้าไปสู่พรมแดนใหม่ทางด้านความรู้ดังที่คาดหวังหรือสมกับที่ควรจะเป็น "สถาบันอุดมศึกษาของชาติ" (วิชัย ต้นศิริ, 2544 : 99)

ปัญหาเกี่ยวกับการมีงานทำและการว่างงาน

จากรายงานผลการสำรวจการทำงานและการว่างงานของกำลังคนระดับกลางและระดับสูง พ.ศ. 2543 พบว่า ผู้สำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2541 มีจำนวน 575,096 คน เป็นผู้มีงานทำประมาณร้อยละ 41.5 เป็นผู้ศึกษาต่อร้อยละ 31.4 เป็นผู้ว่างงานร้อยละ 27.1 และในจำนวนผู้ว่างงานนี้ เป็นผู้กำลังหางานร้อยละ 23.8 และไม่หางานทำร้อยละ 3.3

ร้อยละของผู้สำเร็จการศึกษาในระดับการศึกษาจำแนกตามภาวะการทำงาน

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานผลการสำรวจการทำงานและการว่างงานของกำลังคนระดับกลางและระดับสูง พ.ศ. 2543 (ผู้สำเร็จการศึกษาประจำปีการศึกษา 2541), 2543.

เมื่อพิจารณาสัดส่วนของผู้มีงานทำพบว่า ผู้สำเร็จการศึกษาในระดับสูงมีงานทำมากกว่าผู้สำเร็จการศึกษาในระดับต่ำกว่า กล่าวคือ ผู้สำเร็จการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรีมีงานทำเกือบทั้งหมด ประมาณร้อยละ 95.2 ของผู้สำเร็จการศึกษาในระดับนี้ เนื่องจากส่วนใหญ่มีงานทำแล้ว จึงไปศึกษาต่อ รองลงมาเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีซึ่งมีผู้มีงานทำ ร้อยละ 70.9 ระดับอนุปริญญา ปวส. หรือเทียบเท่าร้อยละ 38.3 ส่วนผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับ ปวท. หรือเทียบเท่า มีสัดส่วนผู้มีงานทำเพียงร้อยละ 12.2 ทั้งนี้เนื่องจากส่วนใหญ่นิยมศึกษาต่อ

ในช่วง 3 ไตรมาสแรกของปี 2544 อัตราร้อยละของผู้มีงานทำมีสัดส่วนใกล้เคียงกันทั้ง 3 ไตรมาส กล่าวคือผู้มีงานทำเกือบครึ่งหนึ่งที่อยู่ในเขตเทศบาล (รวมกรุงเทพมหานคร) จบการศึกษาไม่เกินระดับประถมศึกษา รองลงมาจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลาย

เฉลี่ยประมาณร้อยละ 30 และอุดมศึกษา เฉลี่ยประมาณร้อยละ 22.8 ส่วนในชนบทหรือนอกเขตเทศบาล ผู้มีงานทำประมาณ 3 ใน 4 จบการศึกษาไม่เกินระดับประถมศึกษา รองลงมาจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาประมาณร้อยละ 18.8 และอุดมศึกษาเฉลี่ยประมาณร้อยละ 5.9 ซึ่งจะเห็นได้ว่ากำลังแรงงานส่วนใหญ่ยังมีการศึกษาค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชนบท

เมื่อพิจารณาอัตราการว่างงาน พบว่า ผู้ว่างงานในเขตเมืองหรือเขตเทศบาลจบการศึกษาระดับอุดมศึกษามากที่สุด เฉลี่ยร้อยละ 28 โดยเป็นผู้จบการศึกษาสายวิชาการร้อยละ 16.8 รองลงมาคือ สายวิชาชีพและสายวิชาการศึกษา ส่วนในเขตชนบทหรือนอกเขตเทศบาล ผู้ที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษามีอัตราการว่างงานสูงสุด เฉลี่ยร้อยละ 34.4 รองลงมาคือผู้ที่มีวุฒิต่ำกว่าประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งนี้ เนื่องจากผู้ที่อยู่ในชนบทส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรและมีโอกาสได้รับการศึกษาน้อยกว่าผู้ที่อยู่ในเขตเมือง

นอกจากนี้ ทบวงมหาวิทยาลัยได้รายงานว่าในปีการศึกษา 2542 มีผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย จำนวน 126,661 คน คิดเป็นสัดส่วนระหว่างนักศึกษาของรัฐต่อเอกชนเท่ากับ 65 : 35 จากการสำรวจภาวะการมีงานทำของบัณฑิตในปี 2542 พบว่าสาขาที่มีการจ้างงานสูงสุดคือ แพทย์และสาขาที่เกี่ยวข้อง เนื่องมาจากความขาดแคลน และมีความต้องการสูง กล่าวคือ ในปี 2542 ประเทศไทยมีแพทย์ 1 คนต่อประชากร 3,615 คน ในขณะที่ประเทศต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีประชากรต่อแพทย์ไม่ถึง 1,000 คน ส่วนสาขาที่มีการจ้างงานน้อยที่สุดคือ วิศวกรรมศิลป์และประยุกต์ศิลป์

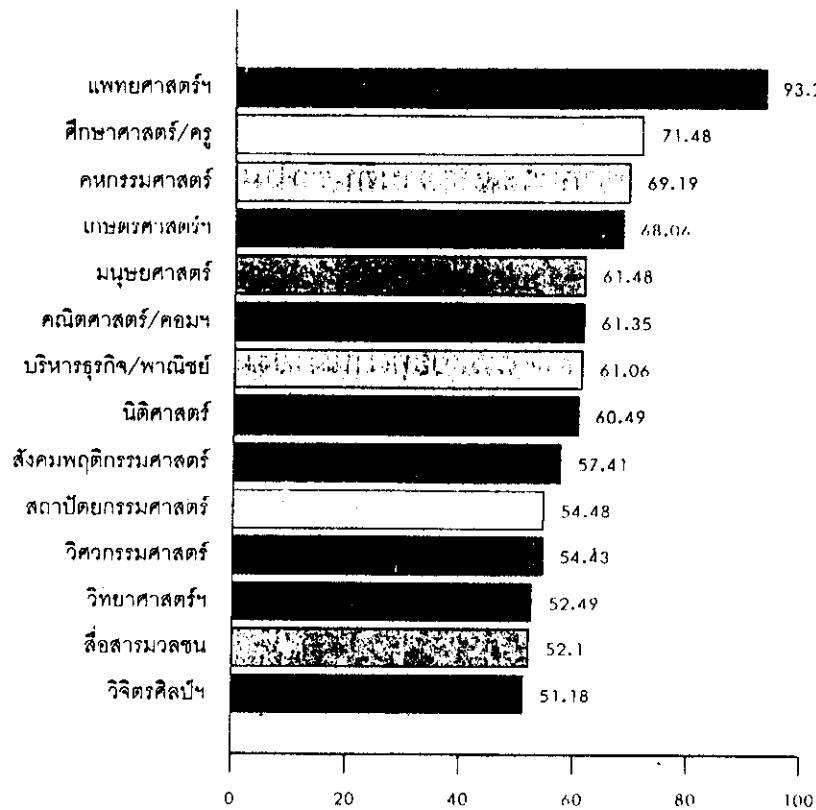
เมื่อพิจารณาอัตราการว่างงานของผู้สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ระหว่างปี 2541 – 2543 ปรากฏว่าปี 2541 มีสัดส่วนที่สูงกว่าปี 2542 หรือคิดเป็นร้อยละ 26.85 สำหรับปี 2542 จำนวนผู้ว่างงานลดลงเป็นร้อยละ 22.06 โดยบัณฑิตจากสถาบันอุดมศึกษาเอกชนว่างงานในสัดส่วนสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 32.89 ในปี 2541 และร้อยละ 29.34 ในปี 2542 ส่วนปี 2543 มีบัณฑิตที่ยังหางานทำไม่ได้ คิดเป็นร้อยละ 20.67 ทั้งนี้ภาวะการว่างงานของบัณฑิตปี 2541 – 2543 ซึ่งสูงประมาณร้อยละ 21 – 27 ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากสภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศปี 2540 ซึ่งโดยปกติสภาวะการว่างงานหลังสำเร็จการศึกษา 1 ปี มีประมาณร้อยละ 10 – 13 (ปี 2537 – 2539)

อัตราการย่อยของผู้มีงานทำและผู้ว่างงานเฉลี่ย 3 ไตรมาส จำแนกตามระดับการศึกษาและเขตปกครอง (ในเขตเทศบาล / นอกเขตเทศบาล) ปี 2544

	ผู้มีงานทำ		ผู้ว่างงาน	
	ในเขตฯ	นอกเขตฯ	ในเขตฯ	นอกเขต
ไม่มีการศึกษา	2.1	4.2	0.9	1.7
ต่ำกว่าประถมศึกษา	27.5	46.2	15.4	26.8
ประถมศึกษา	17.2	24.8	19.1	34.4
มัธยมศึกษาตอนต้น	15.4	11.4	19.5	17.5
มัธยมศึกษาตอนปลาย	14.6	7.4	17.0	10.8
- สายสามัญ	8.5	5.3	9.8	8.1
- สายวิชาชีพ	6.0	2.0	7.2	2.7
- สายวิชาการศึกษา	0.1	0.07	0.03	0.07
อุดมศึกษา	22.8	5.9	28.0	8.9
- สายวิชาการ	12.7	2.0	16.8	2.4
- สายวิชาชีพ	6.3	2.2	8.9	4.8
- สายวิชาการศึกษา	3.8	1.8	2.2	1.7
อื่นๆ และไม่ทราบ	0.4	0.1	0.2	0.0

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานผลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรที่วราชอาณาจักร ไตรมาสที่ 1 (ม.ค. - มี.ค.), ไตรมาสที่ 2 (เม.ย. - มิ.ย.) และไตรมาสที่ 3 (ก.ค. - ก.ย.), 2544.

ร้อยละของผู้มีงานทำในระดับปริญญาตรีจำแนกตามสาขา ปี 2542

ที่มา : สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย. รายงานการศึกษาเรื่องภาวะการหางานทำของบัณฑิต ปี พ.ศ. 2542, กรกฎาคม 2544.

ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดที่ระบาดอย่างไม่หยุดยั้ง

จากสถิติการจับกุมยาเสพติด ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติในช่วงปี 2541 – 2544 พบว่า ปัญหายาเสพติดได้เพิ่มปริมาณขึ้นทุกปี

สถิติคดียาเสพติดระหว่าง พ.ศ. 2541 – 2544

คดียาเสพติด	2541	2542	2543	2544
จำนวน	214,295	237,283	256,925	181,318 *
% การเพิ่ม	-	1.11	1.19	1.27 **

ที่มา : www.police.go.th สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, สถิติผลการจับกุมยาเสพติด.

* ปี 2544 รวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือน ม.ค. – ส.ค. 2544

** เป็นตัวเลขประมาณการ 2 ไตรมาสแรก

จะเห็นได้ว่า จากปี 2541 – 2543 ซึ่งเป็นช่วงเวลาเพียง 3 ปี สถิติคดียาเสพติดเพิ่มขึ้นถึง 42,630 คดี ส่วนในปี 2544 เป็นสถิติในช่วง 2 ไตรมาสเท่านั้น ซึ่งเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 1.27 และหากประมาณการตลอดทั้งปีจะเป็นตัวเลขถึง 271,977 คดี ทั้งนี้ ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพของคนในประเทศ และที่เป็นปัญหามานานคือและวิกฤติต่อคุณภาพของเยาวชนไทย คือ การแพร่ระบาดของยาเสพติดชนิดต่าง ๆ ในสถานศึกษา ซึ่งจากการสำรวจพบว่า นักเรียนติดยาเสพติดมากถึงร้อยละ 8 ของนักเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศ

นอกจากนี้ จากการสำรวจของนักวิจัยเอแบคโพลในปี 2544 ซึ่งสำรวจกลุ่มนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่าในสถานศึกษารวม 20 จังหวัดทั่วประเทศ ได้ข้อมูลที่ยืนยันว่า มีนักเรียนจำนวนร้อยละ 62.5 ที่รู้ว่ามียาเสพติดระบาดในโรงเรียนของตน และเด็กเหล่านี้เห็นพ้องต้องกันเป็นส่วนใหญ่ว่า ยาเสพติดในโรงเรียนนั้นระบาดเพิ่มขึ้นและมีอันตรายค่อนข้างมาก

หากพิจารณาจำนวนเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร (ไม่นับรวมนักศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย) พบว่า มีจำนวนถึง 58,103 คน (ข้อมูลปี 2542) ส่วนข้อมูลผลการตรวจราชการของกระทรวงศึกษาธิการในปี 2543 พบว่า นักเรียนนักศึกษาในโรงเรียนและสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการทั่วประเทศที่ใช้ยาเสพติดทุกประเภท มีจำนวนอย่างน้อย 36,891 คน

จากสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รัฐบาลจึงได้พยายามเร่งดำเนินการด้านต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหา โดยในเดือนกุมภาพันธ์ 2544 รัฐบาลได้แถลงนโยบายด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้เป็นนโยบายเร่งด่วนประการหนึ่ง

ในส่วนของกระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายการป้องกันและแก้ปัญหาสารเสพติดและกำหนดให้ปีการศึกษา 2544 เป็นปีแห่งสถานศึกษาปลอดยาเสพติด โดยให้ถือเป็นนโยบายสำคัญและเร่งด่วน ทั้งนี้ที่ผ่านมากกระทรวงศึกษาธิการได้มีโครงการโรงเรียนสีขาวเพื่อให้สถานศึกษาปลอดยาเสพติด รวมทั้งป้องกันและแก้ปัญหาสารเสพติดในโรงเรียน แต่ก็ไม่สามารถด้านทานกระแสวิกฤติที่รุนแรงได้ ซึ่งจากการเปิดเผยของศาลเยาวชนและครอบครัว พบว่าในปี 2543 มีคดีเยาวชนจำนวน 8 หมื่นคดี ในจำนวนนี้เป็นคดีเกี่ยวกับยาเสพติด 6 หมื่นกว่าคดี และจากผลการสำรวจของสวนดุสิตโพล ปี 2543 พบว่า ปัญหายาเสพติด เป็นปัญหาอันดับที่ 1 ใน "10 ปัญหาการศึกษาไทย"

ยิ่งกว่านั้น การคงอยู่ของยาเสพติดเป็นการสะท้อนถึงปัญหาอื่น ๆ ที่อยู่ในสังคมไทย เช่น ปัญหาการทุจริตประพฤติมิชอบ ปัญหาความไม่เข้มแข็งของชุมชนและครอบครัว เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป เมื่อสิ้นสหัสวรรษประมาณ 2544 จนก้าวเข้าสู่ปีประมาณ 2545 การจัดการศึกษาของไทยได้รับการพัฒนาให้ก้าวหน้ามากขึ้นทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ทั้งนี้เป็นผลมาจากกระแสความตื่นตัวในการปฏิรูปการศึกษา นับตั้งแต่การประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อมูลและดัชนีบางประการที่บ่งชี้ว่าการจัดการศึกษาของชาติในระยะที่ผ่านมายังมีปัญหาและอุปสรรคที่จะต้องเร่งดำเนินการแก้ไขต่อไปหลายประการ

ประการแรก รัฐบาลลงทุนทางการศึกษาเป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี และมีสัดส่วนสูงกว่างบประมาณด้านอื่น ๆ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ พบว่า ประเทศไทยลงทุนทางการศึกษามากเป็นอันดับ 2 ของเอเชีย แต่ผลการจัดอันดับความสามารถด้านการศึกษาของไทยกลับอยู่ในอันดับที่ 44 จาก 49 ประเทศ และต่ำกว่าหลายประเทศในเอเชีย

ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์ของ สกศ. เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการลงทุนทางการศึกษากับผลการจัดการศึกษา พบว่า ประสิทธิภาพในการลงทุนจัดการศึกษาของประเทศไทยต่ำกว่าประเทศอื่นๆ เป็นอย่างมาก และพบว่า การลงทุนทางการศึกษามีผลค่อนข้างมากต่อการขยายโอกาสทางการศึกษาและประเทศที่มีการลงทุนทางการศึกษาสูง มีแนวโน้มที่จะมีผลลัพธ์ทางการศึกษาสูง แต่จะต้องมีการบริหารจัดการและการใช้เงินอย่างมีประสิทธิภาพ

แต่เมื่อพิจารณาการจัดสรรและการใช้งบประมาณการศึกษาของไทย จะเห็นได้ว่าต้องมีการปรับปรุงหลายประเด็น แต่การที่รัฐปรับการจัดสรรที่มุ่งเน้นผลผลิตหรือผลลัพธ์ของโครงการ และกระจายความเท่าเทียมของการใช้งบประมาณมากกว่าเน้นที่ตัวหน่วยงาน น่าจะเป็นนิมิตหมายที่ดีของการใช้งบประมาณไปเพื่อกระตุ้นให้เกิดความเจริญและพัฒนาคุณภาพได้

ประการที่ 2 รัฐบาลประสบความสำเร็จในการขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนในระดับหนึ่ง กล่าวคือ ประชากรมีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน อย่างไรก็ตาม ในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นประชาชนมีโอกาสได้รับการศึกษาน้อยลงตามลำดับ โดยในปี 2544 ถึงแม้ประชากรกลุ่มอายุ 18 – 21 ปีจะมีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น แต่ยังมีสัดส่วนเพียง 1 ใน 4 เท่านั้นที่มีโอกาสได้รับการศึกษาระดับอุดมศึกษา

นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและผู้พิการอีกจำนวนมากที่ไม่มีโอกาสได้รับบริการทางการศึกษา ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติทางการศึกษาตลอดจนความมุ่งมั่นของกระทรวงศึกษาธิการเอง ดังนั้น ในช่วงต่อไป รัฐบาลน่าจะต้องทุ่มเทพยายามทุกด้านสู่การพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาสให้มากยิ่งขึ้นเพื่อประเทศไทยจะได้พลังสร้างสรรค์จากคนอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเคยเป็นเหมือนพลังเงียบในสังคมมานาน

ประการที่ 3 การจัดการศึกษาของไทยยังมีปัญหาด้านคุณภาพ ทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐานและการอุดมศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษายังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อคุณภาพของการศึกษาก็คือ ศักยภาพและความพร้อมด้านครูอาจารย์ รวมทั้งสื่อและเทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ในระดับอุดมศึกษาก็เช่นเดียวกัน จำเป็นต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาอาจารย์ให้มีความรู้สูงขึ้นและมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนให้เป็นที่ยอมรับทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ นอกจากนี้ปัญหาด้านคุณภาพการศึกษาที่ยังไม่น่าพอใจแล้ว ยังมีปัญหาด้านความไม่เสมอภาคในการจัดบริการการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระหว่างเขตเมืองและเขตชนบท และระหว่างสถานศึกษาสังกัดต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญหาด้านการบริหารและจัดการศึกษา

ประการสุดท้าย ประสิทธิภาพของระบบการศึกษาไทยยังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพึงพอใจนัก ซึ่งเป็นผลมาจากการบริหารและจัดการศึกษาทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่เป็นตัวป้อนและกระบวนการ รวมทั้งสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้ผลผลิตทางการศึกษาของไทยมีคุณภาพไม่เป็นที่พึงพอใจและไม่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมเท่าที่ควร กล่าวคือ

การจัดการศึกษายังมีปัญหาทั้งในด้านหลักสูตร ผู้เรียน ครอบครัว โรงเรียนและครู รวมทั้งสภาพสังคม ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนต่ำ คุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาไม่สอดคล้องกับความต้องการของงานที่จะทำ จึงควรมีการปรับปรุงการบริหารจัดการและการใช้งบประมาณทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมมากขึ้น ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 : 50 – 89)

ปัญหาทางการศึกษาอีกแง่มุมหนึ่งคือ ความทุกข์ของผู้เรียนที่เกิดจากระบบการศึกษา เนื่องจากเนื้อหาที่เรียนไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในชีวิตประจำวันของเด็ก เด็กจำใจต้องเรียนรู้สิ่งที่เป็นเรื่องไกลตัว ต้องสร้างจินตนาการด้วยความยากลำบาก และมีความทุกข์เพราะต้องท่องจำตลอดเวลา

ความทุกข์จากการเรียนทำให้เด็กมีเจตคติต่อการเรียนไปในทางลบ มองว่าการเรียนไม่ใช่เรื่องสนุก ไม่มีความสุข ไม่น่าเรียน และยิ่งการสอบเข้าเรียนในทุกระดับเน้นเฉพาะความจำก็ยิ่งเพิ่มความเครียดให้เด็กมากขึ้น จนเกิดปัญหาวิกฤติเกี่ยวกับผู้เรียนและนับวันปัญหาเหล่านี้จะรุนแรงมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งกลายเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมได้ ดังจะเห็นได้ชัดในปัจจุบัน คือ

1. *การฆ่าตัวตาย* นักเรียนที่ไม่ประสบความสำเร็จในเรื่องการเรียน ไม่สามารถทำตามความคาดหวังของบิดามารดาและผู้ปกครองได้ จะผิดหวัง เสียใจ และถูกทำร้ายทางจิตใจอย่างหนัก จนถึงขนาดฆ่าตัวตาย ดังที่เกิดขึ้นบ่อยในประเทศญี่ปุ่น และ ณ วันนี้การศึกษาไทยก็กำลังผลักดันให้เด็กไทยมีสภาพที่คล้ายเด็กญี่ปุ่นมากขึ้น

2. *ความประพฤตินิด* เด็กที่ไม่สามารถสร้างจุดเด่นหรือความสำเร็จในเรื่องการเรียนได้ จะประพฤติตัวเกเร ออกจากโรงเรียนหรือหนีเรียนไปชกมวยในกลุ่มเพื่อนที่มีปัญหาอย่างเดียวกัน เพื่อให้เกิดการยอมรับในอีกด้านหนึ่ง และเพื่อที่จะลบปมด้อยจากความล้มเหลวหรือความไม่สำเร็จในทางการศึกษา

3. *ยาเสพติด* เนื่องจากเด็กจำเป็นต้องเรียนหนัก ต้องท่องจำมาก เมื่อมีผู้ชักจูงให้ลองใช้ยากระตุ้นประสาท ก็หลงเชื่อว่ายาจะช่วยให้ท่องหนังสือได้นานขึ้น ช่วยให้ลืมความเครียดและความทุกข์ จึงมีปัญหาหาเสพติดในโรงเรียน และนับวันจะเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างน่าวิตก

ความทุกข์จากการเรียนเกิดขึ้นกับผู้เรียนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษา วันที่ผู้เรียนสำเร็จการศึกษาจึงเปรียบได้กับวันที่นักโทษพ้นคุก คือได้ปลดปล่อยจาก

พันธนาการของระบบการศึกษา พันจากวิบากกรรมที่ยาวนาน ไม่อยากแต่ต้องกับการเรียน หนังสืออีก จึงปรากฏว่าคนที่จบการศึกษาภาคบังคับไม่ได้แสวงหาความรู้เพิ่มเติม นานวัน เข้าก็ลืม อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ จนถึงคนที่จบปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก เมื่อเรียนจบแล้วก็ทิ้งตำรา เลิกค้นคว้าวิจัย และไม่ได้นำความรู้ที่เรียนไปใช้ในการปฏิบัติงาน เพราะรู้สึกว่าได้อยู่กับการเรียนที่เป็นความทุกข์มานานพอแล้ว

หากไม่มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนโดยเร่งด่วน วิฤติเช่นนี้จะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ

ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับปัญหาของการศึกษาไทย จากการอภิปรายในการประชุมสัมมนาทางวิชาการของสมาคมนักเรียนทุนรัฐบาลไทย เรื่อง “การศึกษาไทยแก้ปัญหาหรือสร้างปัญหาให้กับสังคม” ว่านับตั้งแต่ประเทศไทยนำรูปแบบ “การศึกษาแผนใหม่” จากประเทศตะวันตกเข้ามาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เมื่อประมาณ 100 กว่าปีที่ผ่านมานั้นเราได้จัดการศึกษาแบบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางมาโดยตลอด การกำหนดหลักสูตร ตำรา และภาษาที่ใช้ในการสอนล้วนกำหนดโดยส่วนกลางทั้งสิ้น ก่อให้เกิดปัญหาสะสมมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจากมุมมองของพระธรรมปิฎกถือว่าเป็นวิฤติทางการศึกษาไทยอยู่หลายประการ คือ

1. การศึกษาสมัยใหม่ได้แยกนักเรียนออกจากชุมชนหรือท้องถิ่นของตน เนื่องจากการเรียนการสอนทั้งหมดเป็นไปตามหลักสูตรจากส่วนกลาง ความแปลกแยกนี้มีลักษณะที่รุนแรงถึงกับทำให้นักเรียนบางคนถูกวิถีชีวิตของชุมชน ไม่ยอมรับ ไม่อยากศึกษา ไม่มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและท้องถิ่นของตน และไม่รู้จักที่จะนำไปใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ความแปลกแยกดังกล่าว ยังทำให้เกิดช่องว่างระหว่างพ่อแม่กับลูก เกิดช่องว่างระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่า ลูกไม่สืบสานอาชีพของพ่อแม่ คนรุ่นใหม่เข้ากับชุมชนเดิมไม่ได้ วัฒนธรรม ภูมิธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่นจึงถูกละเลยทอดทิ้งจนค่อย ๆ สูญหายไป ไม่มีผู้สืบต่อ

2. การศึกษาดึงคนจากชนบทเข้าเมือง การศึกษาของไทยนั้นเดิมมุ่งที่จะเตรียมคนเข้ารับราชการ แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนมาเป็นการผลิตคนเพื่อรองรับอุตสาหกรรม ทำให้เป็นการดึงคนที่มีความรู้จากชนบทเข้ามารวมอยู่ในพื้นที่เศรษฐกิจหรือในที่ที่มีโรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะกรุงเทพฯ ได้ดึงดูดทรัพยากรคนจากทุกส่วนของประเทศมารวมไว้ จนประเทศไทยมีลักษณะการเติบโตแบบหัวโตตัวลีบอย่างที่รู้กันโดยทั่วไป

3. ปัญหาความไม่เสมอภาคทางโอกาสในการศึกษา เนื่องจากการกระจายโอกาสทางการศึกษายังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา

4. ปัญหาปฏิสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับการศึกษา การที่ประเทศไทยพัฒนาให้ทันสมัยด้วยการสร้างความเจริญทางวัตถุ นำระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมเข้ามานั้น หากดำเนินการไม่รอบคอบจะทำให้ระบบวัตถุนิยมเฟื่องฟู เป็นสังคมที่บริโภคนิยมและฟุ่มเฟือย

5. ความเสื่อมโทรมของสถาบันครู ปัจจุบันครูมีสถานภาพทางสังคมตกต่ำลงมาก สูญเสียคุณค่าของความเป็นปราชญ์บุคคล สังคมไม่ค่อยยอมรับฐานะของครู และการเข้าเรียนครูเป็นทางเลือกสุดท้ายของผู้ที่สอบเข้าเรียนระดับอุดมศึกษา

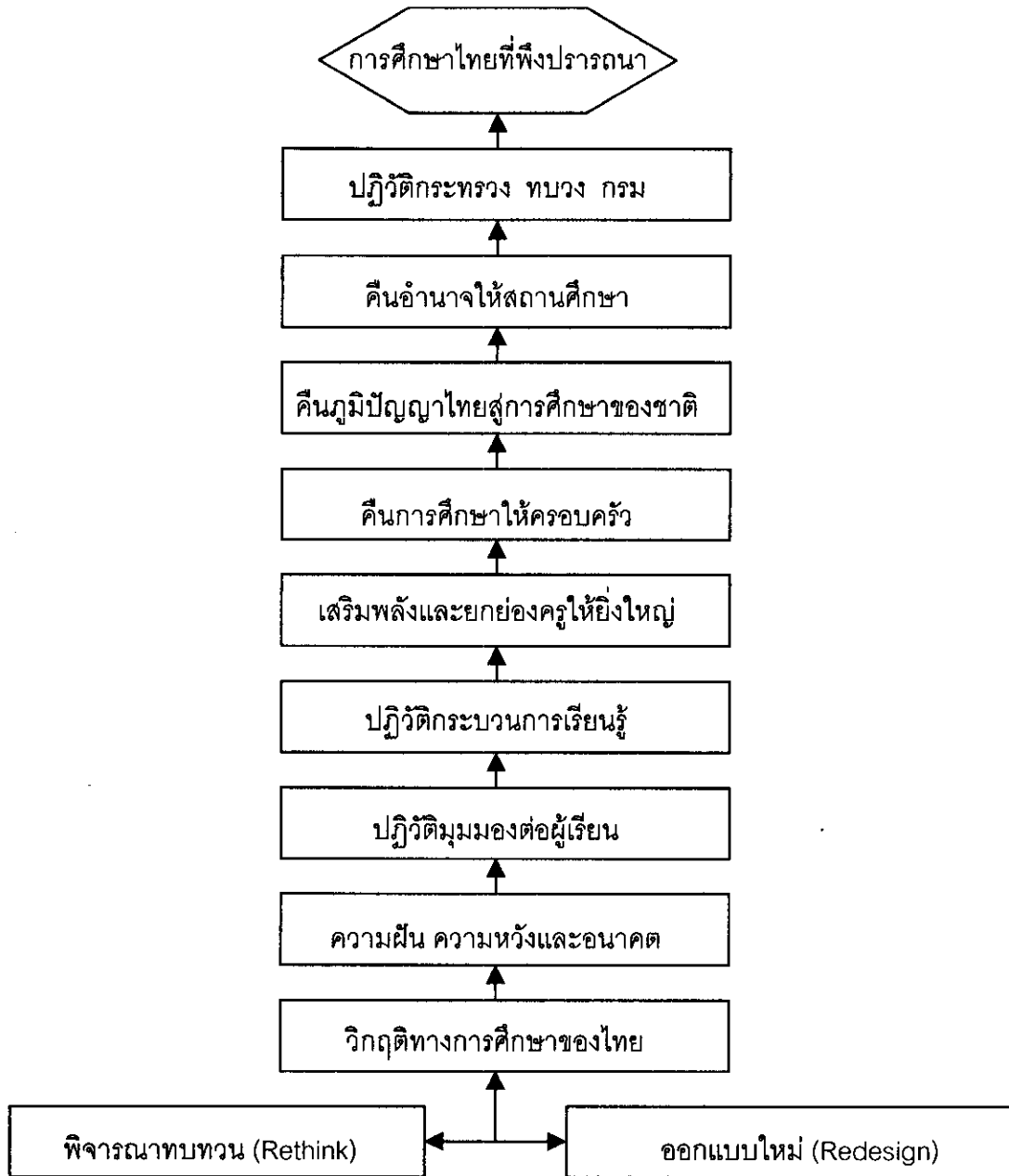
6. ความเสื่อมโทรมทางคุณธรรมและจริยธรรม ทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ เกิดปัญหาทางจิตใจ โดยเริ่มต้นมาจากครูที่สอนวิชาจริยธรรมเป็นครูหางแถวในบรรดาครูทั้งหมด ซึ่งในปัจจุบันคนที่มาเป็นครูคือคนที่ทำอย่างอื่นไม่ได้แล้ว และครูจริยศึกษาคัดเลือกมาจากครูที่สอนอะไรไม่เป็น การสอนจริยศึกษาจึงประสบปัญหาอย่างมาก

7. ไม่มีจุดมุ่งหมายการศึกษาที่ชัดเจน มักจะมองว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือผลิตคนเข้ารับราชการ เข้าสู่โรงงาน เพื่อก้าวไปสู่บริโภคนิยม ส่วนการศึกษาเพื่อพัฒนาความสามารถ พัฒนาคุณภาพชีวิตและชุมชนนั้นไม่ค่อยมีใครพูดถึง เพราะฉะนั้น จำเป็นจะต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการศึกษาคืออะไร เพื่อจะได้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง (รุ่ง แก้วแดง, 2543 : 2 – 6)

7.2 แนวโน้มการศึกษาไทยในอนาคต

ภาพอนาคตการศึกษาไทยตามมุมมองของ ดร.รุ่ง แก้วแดง ได้เสนอว่าเป็นแนวคิดเกี่ยวกับ “การรื้อปรับระบบ” หมายถึง การพิจารณาทบทวน (Rethink) สถาปนาการจัดการศึกษาตั้งแต่ขั้นรากฐาน และออกแบบใหม่ (Redesign) หรือเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ใหม่ (Paradigm Shift) ให้ได้กระบวนกรจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป โดยคำนึงถึงความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากร ประสิทธิภาพของการบริหาร คุณภาพของการศึกษา การนำเทคโนโลยีและภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการจัดการศึกษาอย่างสมดุล ความร่วมมือกันระหว่างสถานศึกษา ครอบครัว และชุมชน เพื่อให้เกิดการปฏิวัติการศึกษาไทยอย่างแท้จริง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่และรวดเร็ว นำไปสู่ “การศึกษาไทยที่พึงปรารถนา” โดยมีกระบวนทัศน์ใหม่ดังนี้

กระบวนการทัศน์การศึกษาไทยที่พึงปรารถนา

ใน "การพิจารณาทบทวน" นั้นได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการวิจัย เพื่อหาข้อมูลของต่างประเทศและของประเทศไทยเกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ส่วน "การออกแบบใหม่" ได้เน้นให้เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกโฉมสู่อนาคต เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดคือความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ในการพัฒนาการศึกษาไทย

ข้อเสนอเพื่อปฏิวัติการศึกษาไทย

ในการพิจารณาบทพจนานี้ เริ่มต้นตั้งแต่ตัวผู้เรียนเอง เดิมเรามองว่าผู้เรียนเป็นเพียงผู้รับความรู้ แต่เมื่อเราเปลี่ยนมุมมองใหม่ว่าผู้เรียนมีเชลล์สมองถึง 1 แสนล้านเชลล์ มีศักยภาพในการเรียนรู้ สามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง คล้าย ๆ กับแนวคิดใหม่ด้านการศึกษาของกลุ่ม Constructivism ผู้เรียนจึงกลายเป็นลูกค้ำที่โดดเด่นของระบบการศึกษาขึ้นมาทันที

เมื่อเปลี่ยนมุมมองผู้เรียนแล้ว ต้องเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ด้วย การศึกษาในรูปแบบเดิมเป็นการสอนแบบครูบอกให้ท่องจำ เด็กท่องแล้วก็ลืมเกือบหมด แต่แนวคิดใหม่คือ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ สามารถรวบรวมความรู้ต่าง ๆ มาสะสมบูรณาการเข้าด้วยกัน สร้างเป็นองค์ความรู้ ทดลอง และนำไปใช้จนเกิดการค้นพบความรู้ด้วยตนเอง โดยครูให้ความช่วยเหลือเฉพาะบางส่วน กิจกรรมการเรียนการสอนกว่าร้อยละ 80 จึงเปลี่ยนมาเป็นของผู้เรียน และจำเป็นต้องออกแบบกระบวนการเรียนรู้แนวใหม่ให้สอดคล้องกับแนวคิดนี้ เพื่อให้เรียนแล้วรู้จริงและปฏิบัติได้เรียนอย่างมีความสุข และรักที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต

สำหรับผู้สอนนั้น เดิมครูเป็นผู้ผูกขาดองค์ความรู้ เป็นผู้บอก เป็นผู้ถ่ายทอด ต้องตะโกนสอนเด็กที่นั่งเรียนเป็นรายชั้น แต่แนวคิดใหม่คือ เปลี่ยนเป็นการเรียนรายบุคคลหรือกลุ่มเล็กๆ ครูเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เป็นผู้กำหนดเป้าหมายของการเรียน ช่วยนักเรียนในเรื่องการวางแผน ในเรื่องการแสวงหาความรู้ ให้ข้อมูลสารสนเทศ กระตุ้นและเสริมพลังให้นักเรียนกระตือรือร้นที่จะแสวงหาความรู้และสร้างความรู้ด้วยตนเอง

ครอบครัว เป็นสถาบันที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาแต่ได้ถูกละเลยมานาน ต้องเพิ่มบทบาทในการจัดการศึกษาให้มากขึ้น ครอบครัวที่มีความพร้อมอาจจะจัดการเรียนการสอนเองทั้งหมด หรือแบ่งความรับผิดชอบในการสอนระหว่างโรงเรียนกับบ้าน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการบริหารโรงเรียน

การศึกษาไทยมุ่งเน้นให้เรียนเรื่องที่ห่างไกล ไม่ได้เรียนเรื่องที่เป็นวัฒนธรรมของชุมชน การเรียนจึงไม่ใช่วิถีชีวิต การออกแบบใหม่ครั้งนี้ได้กำหนดให้**ภูมิปัญญาไทย**เป็นส่วนสำคัญสำหรับการเรียนรู้ โดยเปลี่ยนแนวคิดว่าอย่างน้อยครั้งหนึ่งของเนื้อหาต้องเป็น**ภูมิปัญญาไทย** ถ้าสามารถพัฒนาและถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยให้กลมกลืนกับวิถีชีวิตของชุมชนได้จะสร้างความสมดุลให้กับสังคมไทยได้มากกว่าการศึกษาแต่ภูมิปัญญาที่นำเข้ามาจากต่างประเทศล้วน ๆ

ต้องคืนการศึกษาให้ชุมชนได้มีบทบาทเป็นผู้จัดมากขึ้น การที่ต้องใช้จ่ายเพื่อการศึกษาเป็นจำนวนมากและงบประมาณไม่เคยเพียงพอ นั้น เป็นเพราะเราได้ดึงทุกสิ่งทุกอย่างเข้าไปไว้ในโรงเรียน เป็นการเรียนเรื่องสมมุติ ไม่ใช่เรื่องจริง เรียนเฉพาะทฤษฎี แนวความคิด การอ่านและการเขียนเท่านั้น การเรียนที่ยิ่งใหญ่กว่านั้นคือการเรียนจากของจริงและเรียนโดยการปฏิบัติ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียนและค่าใช้จ่ายไม่แพงด้วย ซึ่งหาได้โดยการศึกษาจากชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียนไม่จำเป็นต้องอยู่ที่โรงเรียนตลอดวัน และจะได้เรียนจากของจริงมากกว่าของเทียมที่โรงเรียน

โรงเรียน ในฐานะหน่วยงานบริการที่อยู่แนวหน้าของระบบการศึกษานั้น ปัจจุบันมีสภาพเปรียบประดุจเมืองขึ้นของศูนย์อำนาจที่ส่วนกลาง ผู้บริหารโรงเรียนต้องคอยเอาใจประจบประแจง และให้ความสำคัญกับผู้บังคับบัญชาระดับสูงมากกว่านักเรียนผู้เป็นลูกค้า ในอนาคตผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องให้ความสำคัญกับงานการเรียนการสอนมากขึ้น ส่วนกลางจะต้องปล่อยโรงเรียนให้เป็นอิสระ บริหารในรูปคณะกรรมการบริหารโรงเรียนที่เข้มแข็ง และต้องปรับรูปแบบงบประมาณจากเดิมที่เป็นรายการ (Line Item) ให้เป็นการอุดหนุนรายหัว เพื่อให้การจัดสรรงบประมาณมีความเสมอภาคกัน ให้โรงเรียนสามารถหารายได้เองมาสมทบ โดยชุมชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการจัดการศึกษา ทั้งนี้ จำเป็นต้องให้ความรู้กับคณะกรรมการบริหารโรงเรียนอย่างจริงจัง เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ

อีกเรื่องหนึ่งที่ต้องพิจารณาทบทวนคือ บทบาทกระทรวง ทบวง กรม ที่ผูกขาดอำนาจในการจัดการศึกษามากเกินไป และเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมด ในอนาคตหน่วยงานกลางควรเป็นเพียงผู้เสนอแนะ กำหนดนโยบาย เป้าหมาย และมาตรฐานการศึกษา แต่ให้การดำเนินงานเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา การปฏิวัติบทบาทของส่วนกลางจะช่วยประหยัดงบประมาณได้มาก และสามารถนำงบประมาณที่เหลือนี้ไปเพิ่มให้กับส่วนที่เป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการเรียนการสอนในสถานศึกษาได้ ความหวังที่จะให้คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาถึง 12 ปีตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ก็จะมีความเป็นไปได้อย่างสูงยิ่ง

บันไดสี่ก้าว : สู่นาครดที่ท้าทาย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในฐานะหน่วยงานนโยบายและแผนการศึกษาของชาติ ได้ให้ความสำคัญอย่างยั้งกับการปฏิวัติการศึกษา เพื่อที่จะให้การจัดการศึกษาของไทยได้มีคุณภาพและมาตรฐานเป็นสากล

ในรอบ 20 ปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้มีความพยายามที่จะปฏิรูปการศึกษาแล้วหลายครั้ง ในปี พ.ศ. 2517 คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาได้จัดทำข้อเสนอไว้หลายเรื่องเพื่อปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม แต่ไม่ได้รับการตอบสนองในการนำไปสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะการปฏิรูประบบบริหารการศึกษา

ในปี พ.ศ. 2536 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ให้มีการจัดทำร่างพระราชบัญญัติการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาไปยังคณะกรรมการการศึกษาจังหวัดและสถานศึกษา

พ.ศ. 2539 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ให้มีการปฏิรูปการศึกษาในสถานศึกษาส่วนที่กระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบ

การดำเนินการแต่ละครั้งสามารถสร้างกระแสความเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูปการศึกษา และได้รับการตอบสนองในระยะแรกแต่อุปสรรคที่สำคัญคือ “การเปลี่ยนแปลงรัฐบาล” ทำให้การปฏิรูปการศึกษาสะดุด ขาดความต่อเนื่อง และไม่บรรลุผลสำเร็จ “การศึกษากลายเป็นงานของพรรค ไม่ใช่ภารกิจของชาติ”

จากการศึกษาวิจัยการปฏิรูปการศึกษาของ 7 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น เกาหลี เวียดนาม และมาเลเซีย โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) พบว่าประเทศต่าง ๆ ได้ปฏิรูปการศึกษาแล้วเมื่อกว่า 10 ปีก่อน และประสบความสำเร็จ โดยให้ยุทธศาสตร์ที่สำคัญ คือการมีส่วนร่วมของบุคคลหลายฝ่าย และ “มีกฎหมายรองรับการปฏิรูปการศึกษา” ซึ่งช่วยให้สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง (รุ่ง แก้วแดง, 2543 : 313-319)

การปฏิวัติการเรียนการสอน

การศึกษาของไทยในปัจจุบันทำให้ผู้เรียนมีความทุกข์จากการที่ถูกบังคับให้เรียน เบื่อหน่ายการท่องจำและการเรียนไม่สอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตจริง รวมทั้งต้องเคร่งเครียดกับการสอบ ทำให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียนและไม่อยากเรียนต่อด้วยสาเหตุดังกล่าว

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ดำเนินการโครงการพัฒนาคุณภาพการเรียนเพื่อสร้างทฤษฎีการเรียนรู้ ซึ่งมีศาสตราจารย์กิตติคุณสมน อมรวิวัฒน์เป็นที่ปรึกษา โดยแบ่งเป็น 5 โครงการย่อย คือ

1. การเรียนรู้อย่างมีความสุข

ในการสร้างทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุขนั้น คณะผู้เชี่ยวชาญซึ่งประกอบด้วยผู้ช่วยศาสตราจารย์กิตติยวดี บุญชื้อ และคณะได้นำเสนอ “รูปแบบการเรียนรู้อย่างมีความสุข” ซึ่งประกอบด้วย “แนวความคิด” สำคัญ 6 ประการ คือ

- 1) เด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีหัวใจ
- 2) ครูมีความเมตตา จริงใจ และอ่อนโยนต่อเด็กทุกคนโดยทั่วถึง
- 3) เด็กเกิดความรัก และภูมิใจในตนเอง รู้จักปรับตัวได้ทุกที่ ทุกเวลา
- 4) เด็กแต่ละคนมีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ
- 5) บทเรียนสนุก แปลกใหม่ จูงใจให้ติดตาม และเร้าใจให้อยากค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองในสิ่งที่สนใจ
- 6) สิ่ง que เรียนรู้สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

จากแนวคิดดังกล่าว นำโยงไปสู่ “แนวทางของกระบวนการเรียนการสอน” เพื่อให้เด็กมีความสุขในการเรียนได้ดังนี้

1. บทเรียนเริ่มจากง่ายไปยาก คำนึงถึงวุฒิภาวะและความสามารถในการรับของเด็กแต่ละวัย เนื้อหาวิชามีความต่อเนื่องและขยายไปสู่ความรู้แขนงอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจต่อชีวิตและโลก

2. วิธีการเรียนสนุก ไม่น่าเบื่อ และตอบสนองความสนใจใคร่รู้ของนักเรียน การนำเสนอเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ยัดเยียดหรือกดดัน เนื้อหาที่เรียนไม่มากเกินไปจนเด็กเกิดความล้าและไม่ค่อยเกินไปจนเด็กหมดความสนใจ

3. ส่งเสริมการคิด ทุกขั้นตอนของการเรียนรู้มุ่งพัฒนาและส่งเสริมกระบวนการคิดของเด็ก รวมทั้งความคิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีระบบ จากการประมวลข้อมูลและเหตุผลต่าง ๆ

4. การเรียนรู้สัมพันธ์และสอดคล้องกับธรรมชาติ เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้สัมผัส ความงามและความเป็นไปของสรรพสิ่งรอบตัว บทเรียนไม่จำกัดสถานที่หรือเวลา ทุกคนมีสิทธิ์ เรียนรู้อย่างเท่าเทียมกัน

5. มีกิจกรรมหลากหลาย สนุก ชวนให้นักเรียนเกิดความสนใจในบทเรียน เปิดโอกาส ให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ภาษาที่ใช้จูงใจเด็ก ให้กำลังใจ และเป็นไปในเชิงสร้างสรรค์

6. สื่อที่ใช้ประกอบการเรียน เร้าใจให้เกิดการเรียนรู้ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จริงและปฏิบัติได้

7. การประเมินผล เปิดโอกาสให้เด็กได้ประเมินผลตนเอง มุ่งเน้นพัฒนาการในภาพ รวมของเด็กมากกว่าผลการทดสอบทางวิชาการ

2. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

รองศาสตราจารย์ ดร. สุমনทนา พรหมบุญ และคณะได้ศึกษาวิจัย "การเรียนรู้แบบ มีส่วนร่วม" และสรุปว่า การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้แสดงออกถึงความสามารถ ของตนและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้นั้น ครูจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนองค์ประกอบของระบบการสอนให้ สอดคล้องกันทั้งระบบเพื่อให้ผู้เรียนมีจิตใจเข้าร่วมในการเรียนรู้ โดยใช้ยุทธวิธี 4 ประการ ดังนี้คือ

ยุทธวิธีที่ 1 วิธีการสอนแบบดาว 5 แฉก คือ

1. การเรียนเป็นกลุ่ม
2. การใช้คำถามเป็นสื่อให้เด็กคิด
3. การให้เด็กทำกิจกรรมและสร้างผลงาน
4. การช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการโดยเสริมด้วยสื่อสายตาต่าง ๆ
5. การเชื่อมโยงกับชีวิตจริง

ยุทธวิธีที่ 2 การสร้างสิ่งแวดล้อมเพื่อกระตุ้นให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย กิจกรรมหลักดังนี้

1. ปรับสภาพแวดล้อมในห้องเรียนให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเอง
2. จัดบริเวณโรงเรียนให้เป็นแหล่งความรู้และแหล่งสนับสนุนการเรียน
3. จัดศูนย์วิทยากรให้เป็นแหล่งความรู้ที่หลากหลายนอกเหนือไปจากห้องเรียน ปกติ และห้องสมุด โดยมีครูคอยให้ความช่วยเหลือ
4. ให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเพื่อช่วยสร้างเสริมสิ่งแวดล้อมที่บ้าน
5. ร่วมมือกับผู้ปกครองดูแลสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกบ้านและนอกโรงเรียน

ยุทธวิธีที่ 3 การแนะแนวและจิตวิทยา โดยประสานระหว่างครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ครูแนะแนว และนักจิตวิทยาหรือจิตแพทย์ในการแนะแนว โดยการทำงานเป็นทีม พัฒนาระบบ ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก ให้ความรู้แก่ครูและผู้ปกครองเกี่ยวกับการส่งเสริมศักยภาพของเด็กด้วยวิธีที่ ถูกต้องและเหมาะสม

ยุทธวิธีที่ 4 การประเมินผล โดยใช้ 5 กระบวนการ คือ

1. การประเมินผลโดยการทดสอบความรู้หรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
2. การประเมินจากแฟ้มผลงานหรือแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ของเด็ก
3. การประเมินจากการติดตามกระบวนการทำงานของเด็ก
4. การประเมินจากพัฒนาการลักษณะนิสัยของเด็ก
5. การประเมินจากข้อสอบมาตรฐานเพื่อวัดความสามารถด้านต่าง ๆ ของเด็ก

3. การเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด

รองศาสตราจารย์ ดร.ทศนา แชนมณีและคณะได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเรียนรู้เพื่อพัฒนา กระบวนการคิด” ได้นำเสนอรูปแบบที่น่าสนใจมากคือ “การพัฒนากระบวนการคิดด้วยกลยุทธ์ หมุนวงล้อทางปัญญา” ซึ่งได้สรุปว่า “การคิด” มีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ด้าน คือคุณสมบัติที่ เอื้ออำนวยต่อการคิด ทักษะการคิด ลักษณะการคิด กระบวนการคิด การควบคุมและประเมินการ คิดของตนเอง และข้อมูลที่ใช้ในการคิด

ถ้าครูศึกษาและมีความเข้าใจในองค์ประกอบของความคิด และพยายามปลูกกระตุ้น สมองของผู้เรียนให้มีการเคลื่อนไหว มีการใช้ความคิดในลักษณะต่าง ๆ ก็จะสามารถพัฒนาการคิด ของผู้เรียนให้มีคุณภาพสูงขึ้น ครูอาจใช้แนวทางในการสอนเพื่อพัฒนากระบวนการคิดดังนี้

แนวที่ 1 ใช้โปรแกรมสื่อสำเร็จรูป หรือบทเรียน / กิจกรรมสำเร็จรูป เพื่อพัฒนาการคิด โดยตรง

แนวที่ 2 ใช้รูปแบบ หรือกระบวนการสอนที่เน้นกระบวนการคิด

แนวที่ 3 พยายามส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิด ลักษณะการคิด และกระบวนการ คิด ในกิจกรรมการเรียนการสอนเนื้อหาวิชาต่าง ๆ

การใช้กลยุทธ์ต่างๆ ในการกระตุ้นสมองและหมุนวงล้อทางปัญญาของผู้เรียนให้ สามารถคิดอย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยให้เยาวชนของชาติ “มองกว้าง คิดไกล ใฝ่รู้” เป็นผู้มีเหตุผล มีความคิดวิจารณ์ญาณในการดำเนินชีวิตและแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

4. การเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ

สุนทรียภาพด้านดนตรี ศิลปะ และกีฬา เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชีวิตที่สมบูรณ์ ดนตรี เป็นเรื่องของ "ความไพเราะ" ศิลปะ เป็นเรื่องของ "ความงาม" และ กีฬา เป็นเรื่องของ "การเคลื่อนไหว"

รองศาสตราจารย์ ดร.สุกรี เจริญสุขและคณะได้ศึกษาหลักการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพด้านดนตรี ศิลปะ และกีฬา และสรุปว่าประกอบด้วยหลักการ 3 ส่วนด้วยกัน คือ หลักความเหมือน หลักความแตกต่าง และหลักความเป็นฉัน จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้

ความเหมือน ได้แก่ การเลียนแบบจากมนุษย์และธรรมชาติการได้เห็น ได้ฟัง และได้ทำซ้ำจนเกิดความแม่นยำ เช่น การเลียนเสียงดนตรี การเลียนแบบการเล่นกีฬา การสร้างงานศิลปะตามแบบ เป็นต้น

ความแตกต่าง เป็นความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงจากความจำเจ ต้องการแสวงหาสิ่งใหม่ ๆ เพื่อความมีชีวิตชีวา เพื่อให้ทันกับเหตุการณ์ และเพื่อให้เกิดความแตกต่าง

ความเป็นฉัน เป็นการค้นพบตนเอง มีเอกลักษณ์เฉพาะตน ความสมบูรณ์ลงตัวของศิลปะและดนตรีจะต้องตั้งอยู่บนความเป็นตัวของตัวเอง สามารถอดความเป็นฉัน ซึ่งหมายรวมถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมของชุมชน

ฉะนั้น ในกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสุนทรียภาพดังกล่าว ผู้เรียนควรได้รับการฝึกทั้งในด้านการเลียนแบบ การแสวงหาความแตกต่าง และการค้นพบเอกลักษณ์เฉพาะตน ผู้เรียนที่ได้รับการพัฒนาสุนทรียภาพอย่างครบถ้วนทั้งด้านดนตรี ศิลปะ และกีฬาจะมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีรสนิยมทางสุนทรียภาพ มีสุขภาพและน้ำใจนักกีฬา

5. การเรียนรู้เพื่อพัฒนาลักษณะนิสัย

ศาสตราจารย์กิตติคุณอำไพ สุจริตกุลและคณะได้ศึกษาเรื่อง "การเรียนรู้เพื่อพัฒนาลักษณะนิสัย" โดยการฝึกฝนกาย วาจา ใจ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายแห่งการพัฒนาสังคมไทยยุคโลกาภิวัตน์ คือการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความมั่งคั่งทางวัตถุ ความเจริญงอกงามทางจิตใจ และความอาทรต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมยุคใหม่จำเป็นต้องกำหนดลักษณะนิสัยคนในชาติให้มีวิถีการปฏิบัติตนทางกาย วาจา ใจ ขั้นพื้นฐาน มีสติสัมปชัญญะเพื่อการครองตน มีความรักใน

เพื่อนมนุษย์และธรรมชาติ และมีคุณธรรมที่สำคัญ ได้แก่ ความมีระเบียบวินัย ความกตัญญู ความมีเมตตา ความเสียสละ ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ ฯลฯ

การสร้างลักษณะนิสัยตามแนวทางนี้จำเป็นต้องใช้กลยุทธ์การสอนใหม่ๆ เพื่อการปลูกฝังลักษณะนิสัยและคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่

1. เทคนิคการฝึกสติและสมาธิแบบใหม่ ๆ ที่ตรงกับรสนิยมของเด็ก
2. การเรียนรู้ด้วยการเล่นและกิจกรรมสนุก ๆ ที่แฝงสาระทางคุณธรรม
3. การเรียนรู้จากชีวิตจริงด้วยกิจกรรมชุมชน และการใช้กรณีตัวอย่าง
4. การแนะนำโดยครูทุกคน ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นที่ของครูแนะนำ
5. การประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยการเอาใจใส่พัฒนาการของเด็กเป็นรายบุคคล

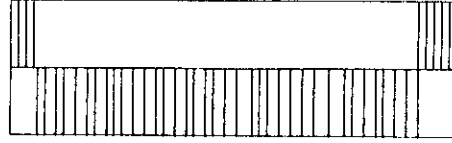
รูปแบบกระบวนการเรียนอย่างมีความสุข การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด การเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ และการเรียนรู้เพื่อพัฒนาลักษณะนิสัย ล้วนแต่ปฏิวัติกระบวนการเรียนรู้จากการท่องจำเพื่อสอบให้ได้ ไปเป็น "การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ" ผู้เรียนได้สัมผัส ได้คิด ได้ทดลอง ได้ฝึกฝนด้วยตนเองจนเกิดความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

ปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติกำลังเผยแพร่รูปแบบของการเรียนรู้ที่ได้พัฒนาขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ครูและโรงเรียนได้ใช้ทดแทนการสอนแบบที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน โดยหวังว่าการเรียนรู้ในระบบใหม่นี้จะช่วยเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอน จาก "ครูเป็นผู้บอก" ไปสู่ "นักเรียนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง"

การปฏิวัติการเรียนการสอนเป็นหัวใจของการเปลี่ยนแปลงที่ระบบการศึกษาไทยต้องทำได้และไปให้ถึงทุกโรงเรียน ทุกห้องเรียน ครู อาจารย์ นักเรียน นิสิต และนักศึกษาทุกคน เปลี่ยนจากการเรียนแบบท่องจำ เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนโดยการปฏิบัติผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข เรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด เรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ และเรียนรู้เพื่อพัฒนาลักษณะนิสัย ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ มีความรู้ความเข้าใจได้ดีกว่าการเรียนโดยการท่องจำ และเกิดพัฒนาการในทุก ๆ ด้าน อันจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตและศักยภาพของคนไทย อันเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของการเรียนการสอน

ครูจะต้องลดการสอนลง ให้เวลาผู้เรียนได้มีกิจกรรมเรียนรู้มากที่สุด

ครู

นักเรียน

(รุ่ง แก้วแดง, 2543 : 118 – 127)